Projekt „Eesti 20. sajandi (1870–1991) sõjalise ehituspärandi kaardistamine ja analüüs”

Voka seniitraketibaas
Toila vallas
Ida-Viru maakonnas

Sisukord

1. Kohustuslikud andmed 2
2. Asukoha skeemid 3
3. Fotod 11
4. Täiendav info 24

Koostajad:
Ain Tähiste
Mart Mõniste

Kärdla
2019

1. Kohustuslikud andmed

1.1	**Algne nimetus**	204. seniitraketibrigaadi 11. seniitraketidivisjon (s/o 96423-L)
1.2	**Hilisem(ad), sh praegune(sed) nimetus(ed)**	Voka raketibaas
1.3	**Aadress**	Ida-Viru maakond, Toila vald, Voka alevik. Ranniku (15,4 ha), tunnus: 80201:002:0318
1.4	**Koordinaadid**	59°24′37.67″, 27°35′56.86″ 6591322.2,704299
1.5	**Algne teave, sh ajalugu**	Vanemad hooned ehitatud 1970. Vene väed lahkusid 1.07.1993.
1.6	**Praegune funktsioon**	kasutuseta
1.7	**Seisukorra hinnang**	Valdavalt lammutatud (2012. aastal), alles kahe stardipositsiooni pinnasevallid.
1.8	**Ümbruse lühikirjeldus**	Tallinn-Narva maanteest 2 km põhja pool, merest 300 m. Toila 5 km, Sillamäe 9 km, Jõhvi 12 km
1.9	**Joonised**	Hoonete ja asukoha skeemid (15)
1.10	**Fotod**	Tänapäevased fotod (26)
1.11	**Seotud ehitised**	Lõuna pool Konju külas oli lühikest aega olnud mulaažidega pettepositsioon. Sellest pole enam jälge (põlluks küntud?)
1.12	**Põhiüksus**	204. seniitraketibrigaad
1.13	**Lisateave**	Seniitraketikompleks S-125
1.14	**Töö teostamise aeg**	Välitööde aeg 17.04.2019
1.15	**Koostaja andmed**	Ain Tähiste, Mart Mõniste

Ida-Viru-Toila-Voka-raketibaas.docx

2. Asukoha skeemid

Skeem 1. Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
Aluskaart: Maa-ameti Geoportaal

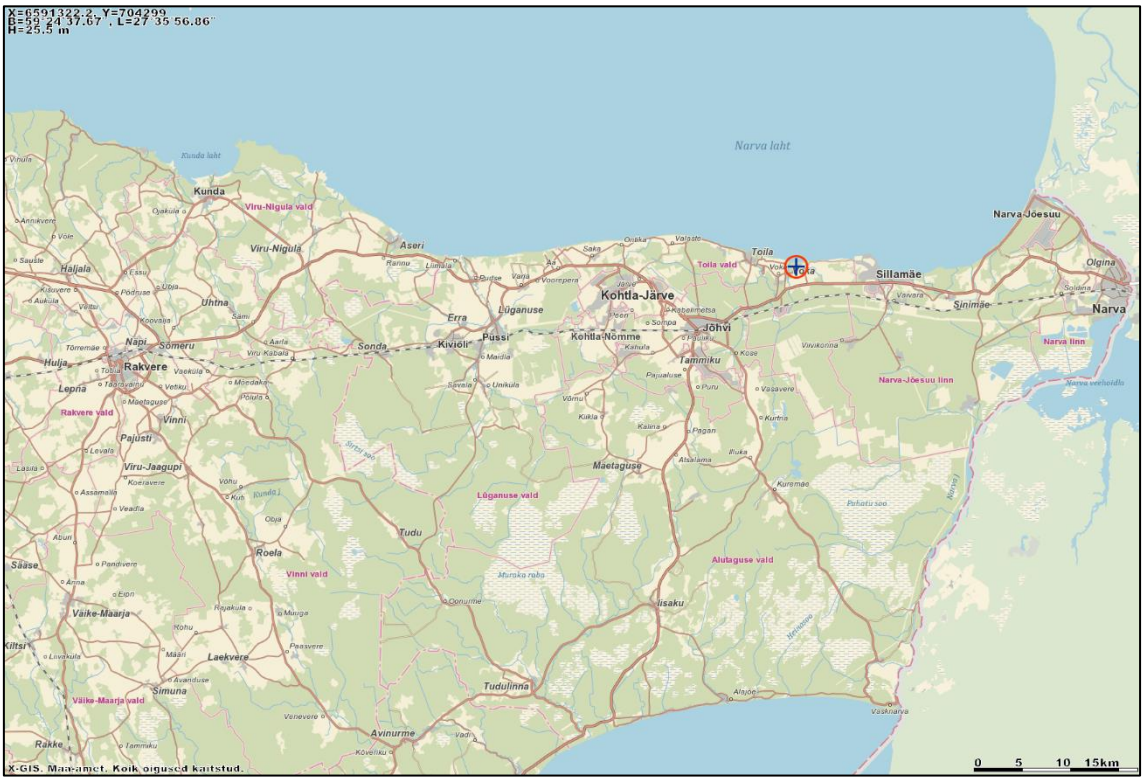

Skeem 2. Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
Aluskaart: Maa-ameti Geoportaal

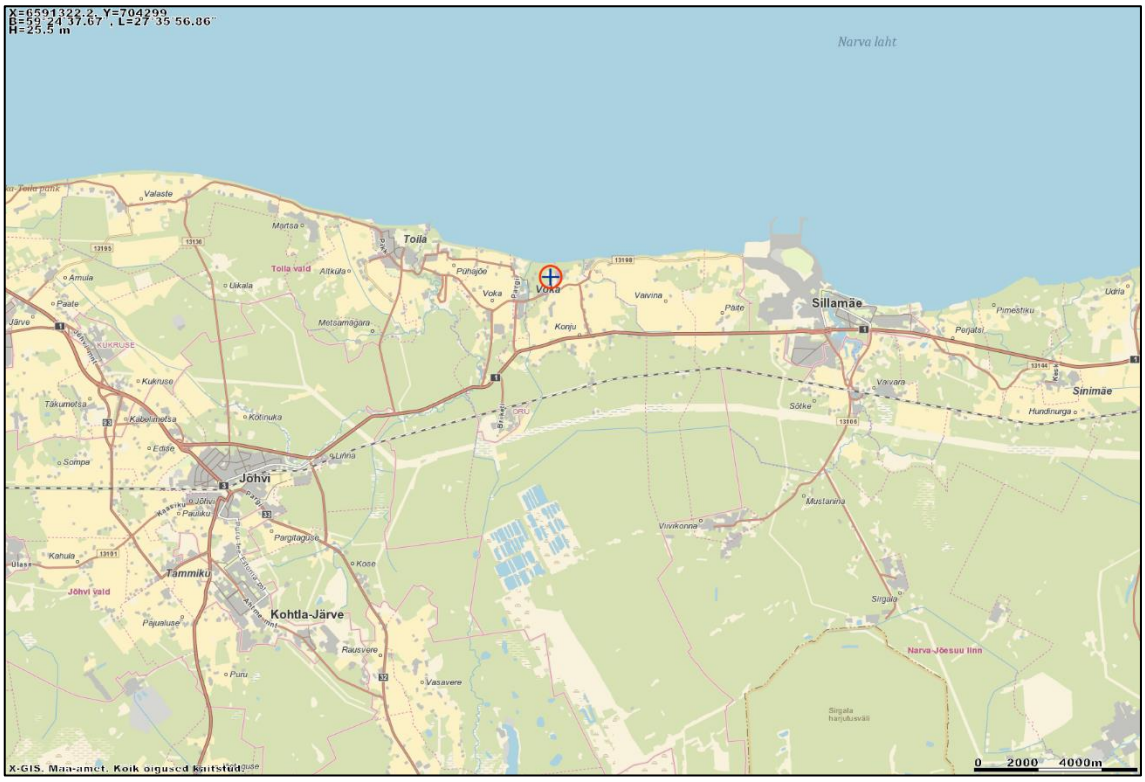

Skeem 3. Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
Aluskaart: Maa-ameti Geoportaal

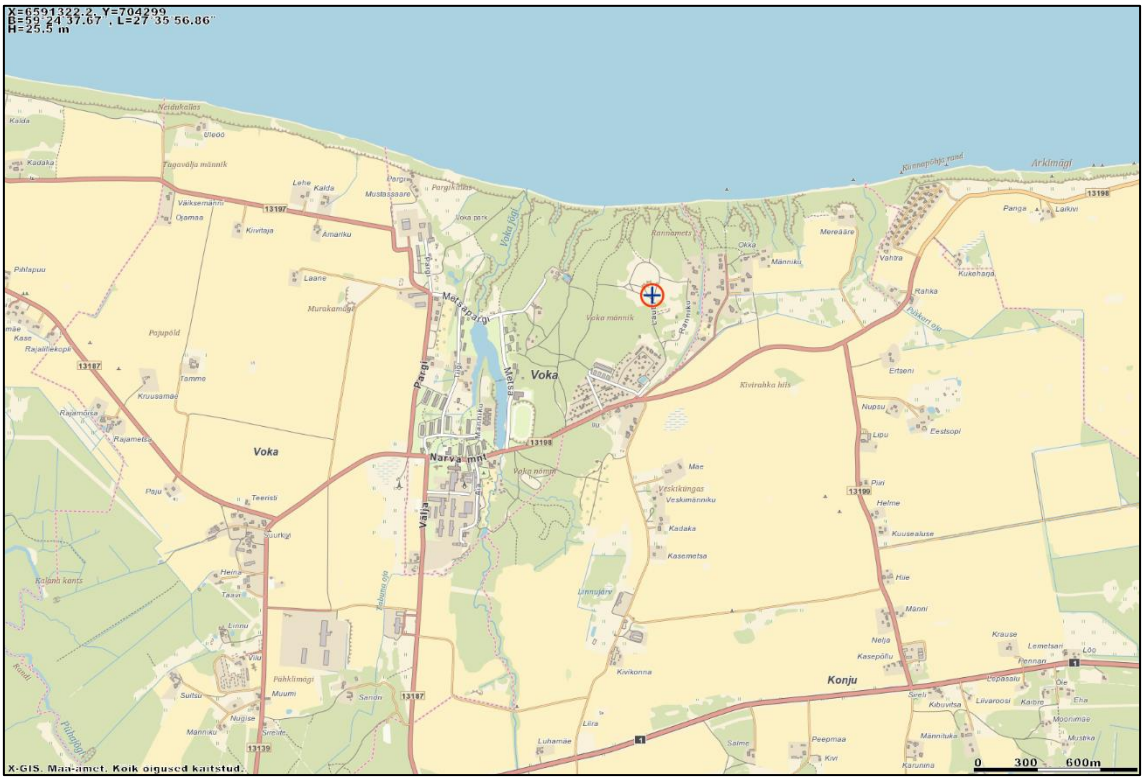

Skeem 4. Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
Aluskaart: Maa-ameti Geoportaal

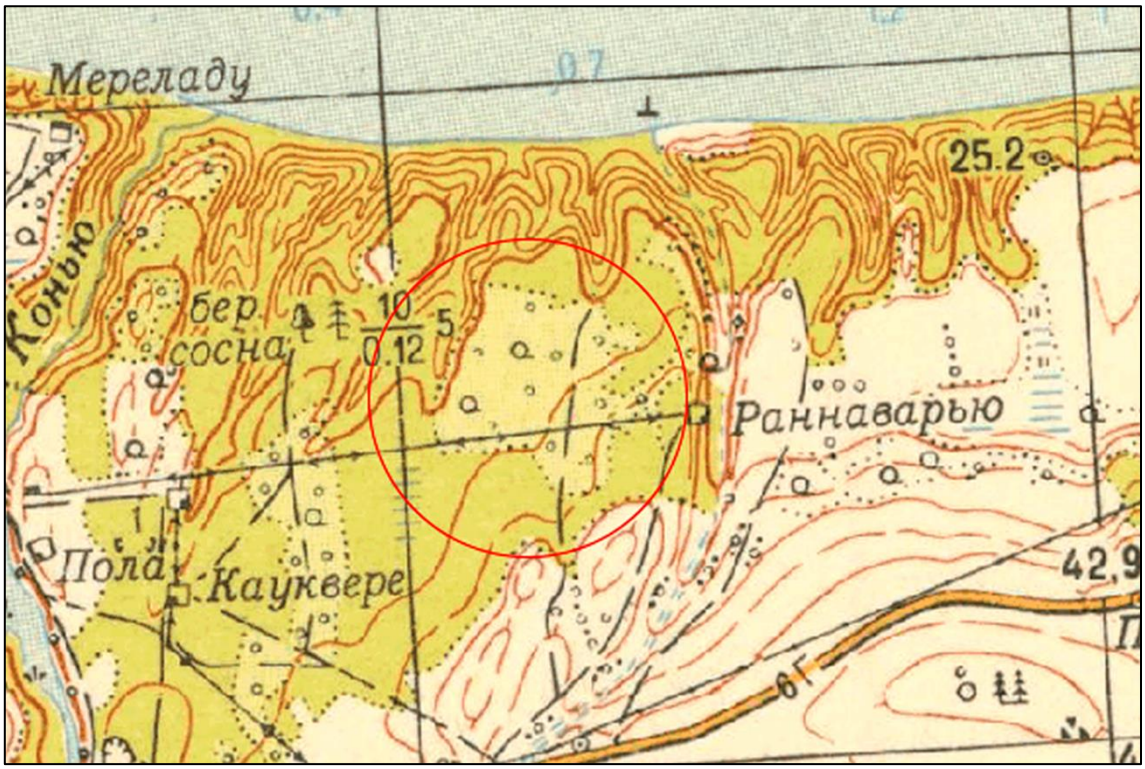

Skeem 5. Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
1968. aasta kaart. Aluskaart: Maa-ameti Geoportaal

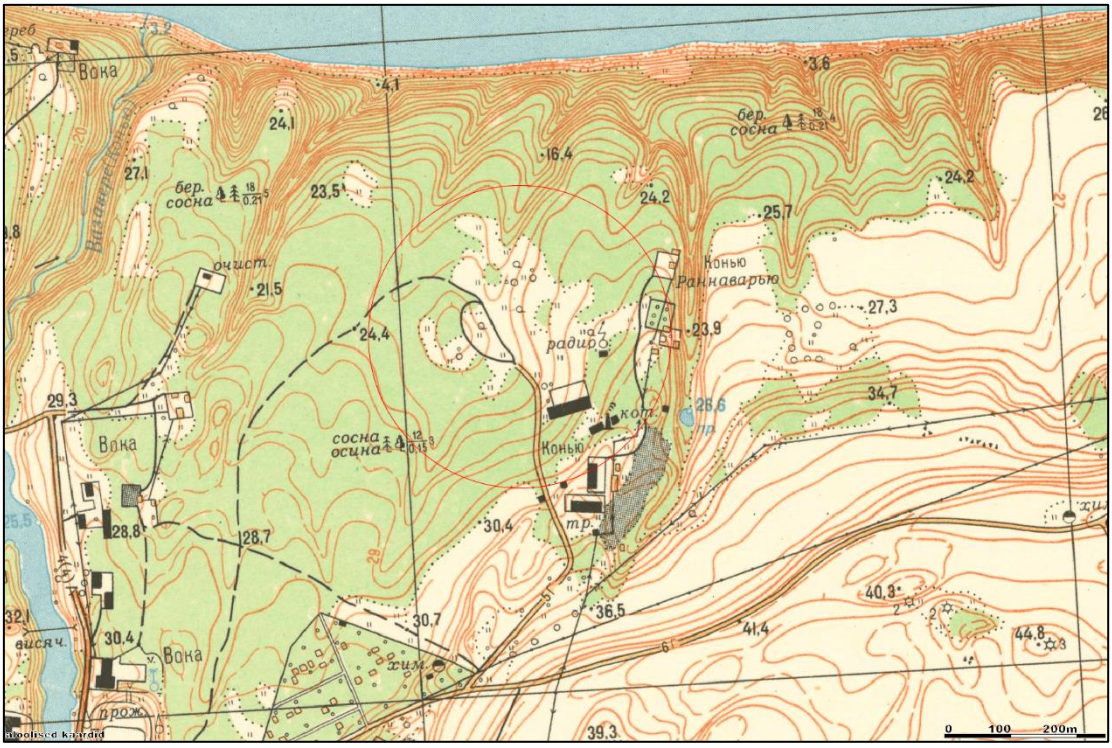

Skeem 6. Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
1980. aasta kaardil on ohvitseride elamud, katlamaja. Aluskaart: Maa-ameti Geoportaal

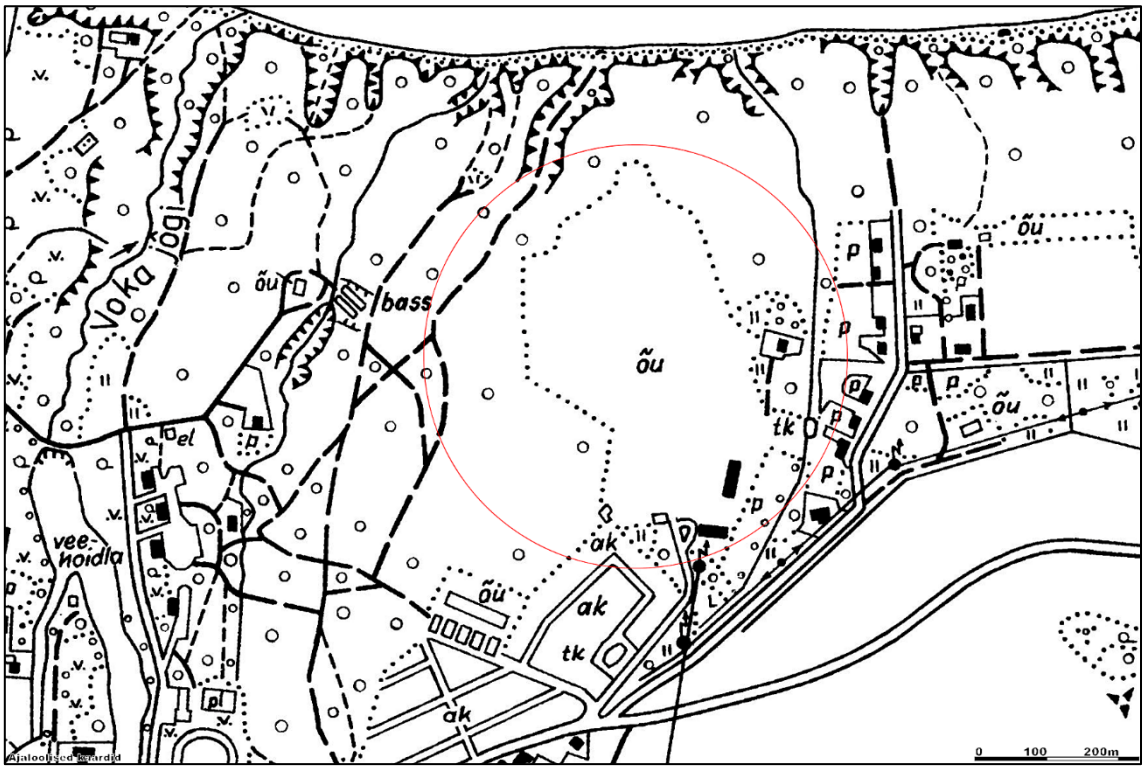

Skeem 7. Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
1989. aasta kaardil on ainult elamud. Aluskaart: Maa-ameti Geoportaal

Skeem 8. Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
1998. aasta aerofoto. Allikas: Chrono Estonia

Skeem 9. Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
2005. aasta aerofoto. Allikas: Chrono Estonia

Skeem 10. Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
2008. aasta aerofoto. Allikas: Chrono Estonia

Skeem 11. Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
2012. aasta aerofoto. Allikas: Chrono Estonia

Skeem 12. Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
Aluskaart: Maa-ameti Geoportaal

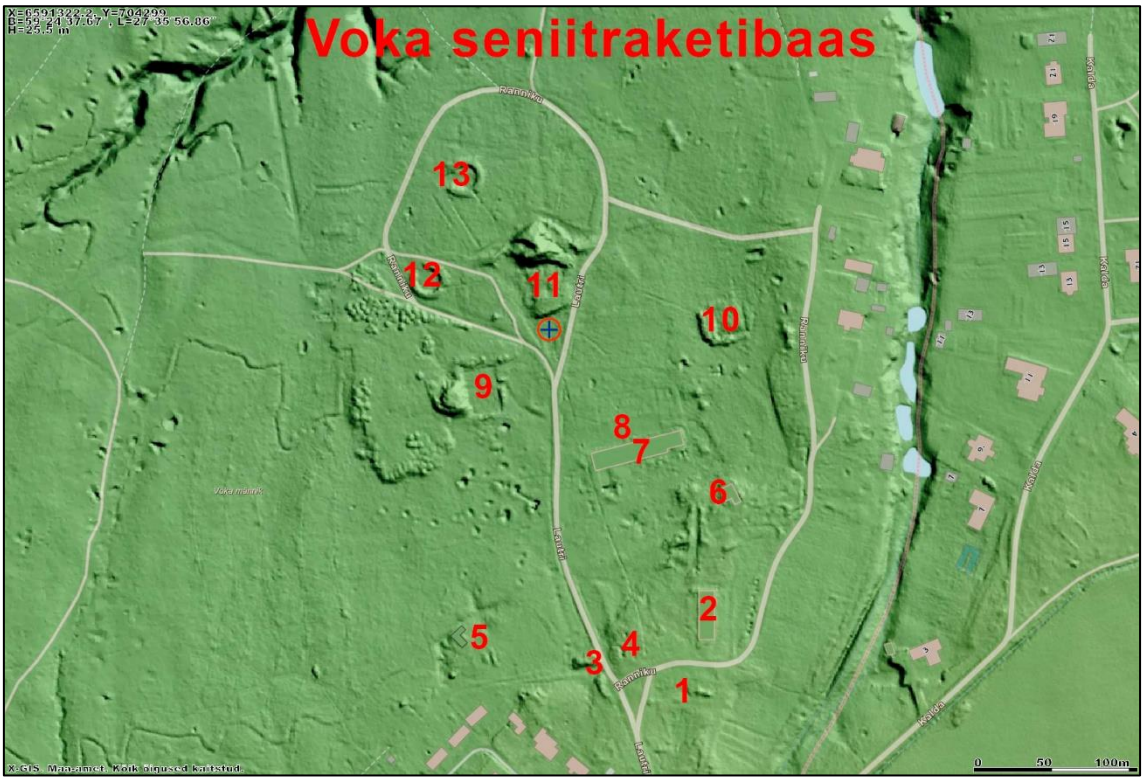

Skeem 13. Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
Aluskaart: Maa-ameti Geoportaal

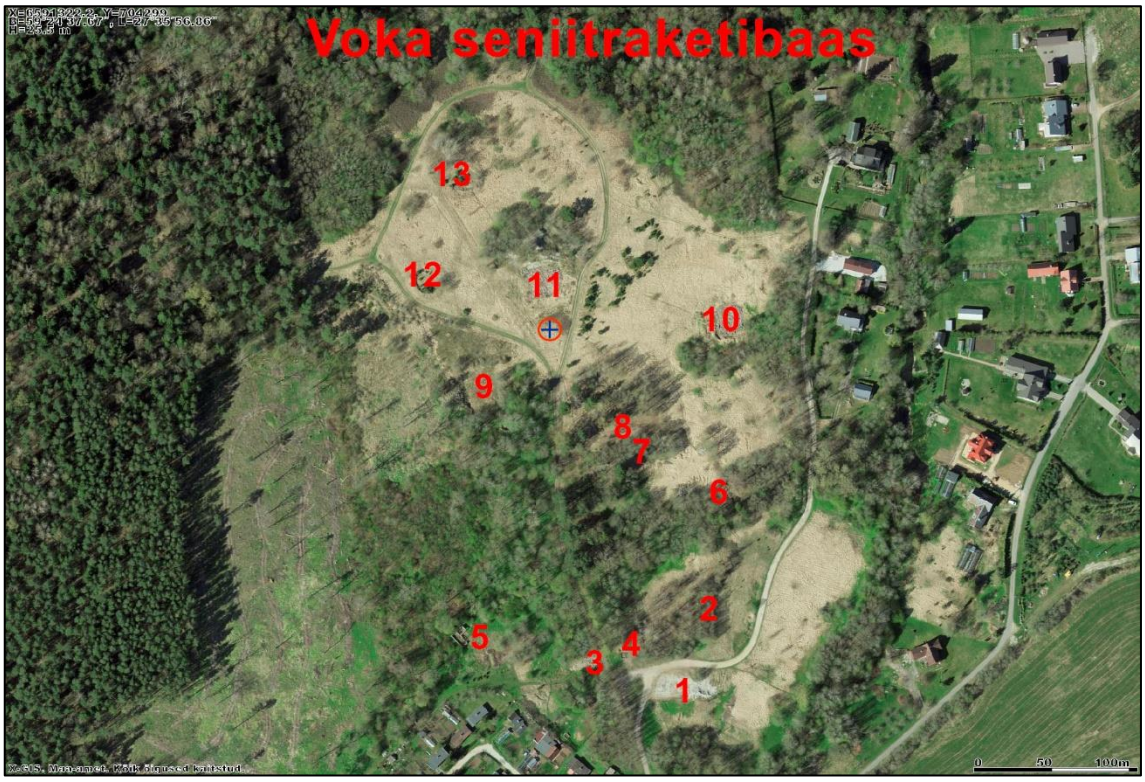

Skeem 14. Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
Aluskaart: Maa-ameti Geoportaal

Skeem 15. Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
Aluskaart: Maa-ameti Geoportaal

1 – elamu (lammutatud)
2 – hoone (lammutatud)
3 – pääsla (lammutatud)
4 - dott
5 - hoone
6 – hoone (lammutatud)
7 – kasarm (lammutatud)
8 - riviplats
9-10 – garaaž (lammutatud)
11 – komandopunkt (lammutatud)
12-13 - stardipositsioon

3. Fotod

Foto numbri järel sulgudes on pildifaili number.
Nurksulgudes on objekti number asukohaskeemil.

Foto 1 (1447). Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
Elamu [1] ase. Foto Mart Mõniste 17.04.2019.

Foto 2 (1506). Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
Elamu [1] ase. Foto Mart Mõniste 17.04.2019.

Foto 3 (1505). Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
Elamu [1] ase. Foto Mart Mõniste 17.04.2019.

Foto 4 (1495). Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
Sissesõidutee positsioonidele. Foto Mart Mõniste 17.04.2019.

Foto 5 (1496). Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
Pääsla [3]. Foto Mart Mõniste 17.04.2019.

Foto 6 (1451). Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
Dott [4]. Foto Mart Mõniste 17.04.2019.

Foto 7 (1497). Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
Dott [4]. Foto Mart Mõniste 17.04.2019.

Foto 8 (1499). Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
Dott [4]. Foto Mart Mõniste 17.04.2019.

Foto 9 (1502). Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
Dott [4], tagaplaanil pääsla [3]. Foto Mart Mõniste 17.04.2019.

Foto 10 (1481). Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
Kasarmu [7] rusud. Foto Mart Mõniste 17.04.2019.

Foto 11 (1487). Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
Kasarmu [7] rusud. Foto Mart Mõniste 17.04.2019.

Foto 12 (1488). Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
Kasarmu [7] rusud. Foto Mart Mõniste 17.04.2019.

Foto 13 (1491). Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
Kasarmu [7] rusud. Foto Mart Mõniste 17.04.2019.

Foto 14 (1482). Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
Riviplats [8]. Foto Mart Mõniste 17.04.2019.

Foto 15 (1485). Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
Riviplats [8]. Foto Mart Mõniste 17.04.2019.

Foto 16 (1472). Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
Garaaži [9] rusud. Foto Mart Mõniste 17.04.2019.

Foto 17 (1476). Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
Garaaži [9] rusud. Foto Mart Mõniste 17.04.2019.

Foto 18 (1454). Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
Komandopunkti [11] rusud. Foto Mart Mõniste 17.04.2019.

Foto 19 (1456). Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
Komandopunkti [11] rusud. Foto Mart Mõniste 17.04.2019.

Foto 20 (1457). Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
Komandopunkti [11] rusud. Foto Mart Mõniste 17.04.2019.

Foto 21 (1458). Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
Komandopunkti [11] rusud. Foto Mart Mõniste 17.04.2019.

Foto 22 (1462). Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
Komandopunkti [11] rusud. Foto Mart Mõniste 17.04.2019.

Foto 23 (1464). Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
Komandopunkti [11] rusud. Foto Mart Mõniste 17.04.2019.

Foto 24 (1480). Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
Komandopunkti [11] rusud. Foto Mart Mõniste 17.04.2019.

Foto 25 (1466). Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
Stardipositsioon [12]. Foto Mart Mõniste 17.04.2019.

Foto 26 (1467). Voka seniitraketibaas Toila vallas Ida-Viru maakonnas.
Stardipositsioon [12]. Foto Mart Mõniste 17.04.2019.

4. Täiendav info

NSV Liidu ja Venemaa relvajõud Eestis 20. sajandi lõpukümnendeil. Esimene osa: ülevaade Eestis asunud NSV Liidu ja Venemaa relvajõududest (v.a. merevägi). Koostaja Jüri Pärn 2007

54. õhukaitsekorpuse 204. kaardiväe Retšitsa-Brandenburgi Punalipulisele Suvorovi ja Kutuzovi ordeniga seniitraketibrigaadile (s/o 96423, kutsung „Plot“), allus Eestis (Ida-Virumaal) 3 seniitraketidivisjoni:

1) 10. seniitraketidivisjon (s/o 96423-K, kutsung „Kaurii“) Utria (Udria) külas;
2) 11.? seniitraketidivisjon (s/o 96423-L, kutsung „Modus“) Voka külas;
3) 12.? seniitraketidivisjon (s/o 96423-M, kutsung „Lom“) Saka külas.

Kuni 1965.a-ni olid väeosa relvastuses raketikompleksid S-75, mille divisjonide jaoks rajati hoogsalt sõjaväelinnakuid ja positsioone. Eesti NSV territooriumile neid arvatavasti ei jagunud, küll aga paiknes üks selline seniitraketidivisjon (s/o 96423-G või -I?; 6.? srdn) endisel Eesti Vabariigi territooriumil Narva jõe idakaldal Ivangorodist põhja pool. Selle divisjoni raadioreleejaama 5Я62 „Tsikloida“ iseloomulikud paraboolantennid („kõrvad”) olid 1980.-te lõpul – 1990.-te algul Riigiküla kohal Narva jõe vastaskaldalt hästi näha.

1965.a sai väeosa käsu vastu võtta ja positsioonidele paigutada uued väikese tegevuskaugusega kaheraketiliste laskeseadmetega seniitraketikompleksid S-125 „Neva”, mis olid ette nähtud madalalt lendavate objektide hävitamiseks. Selleks moodustati uusi divisjone, mille majutamiseks rajati positsioonid ja linnakud Soome lahe rannikule Kirde-Eestis ning Leningradi oblastis. Lahingvalvele olevat kõik need uued divisjonid asunud 1967.a I poolel. Ilmselt noil aastail (1965–67) tekkisid ka Eestisse mainitud kolm divisjoni, ent mõni neist (nt Voka) võis lisanduda ka hiljem. Näiteks Utria sõjaväelinnaku vanimad, vägede lahkumise ajal alles olnud hooned on ehitatud 1965.a (raketihoidla ja saun), kasarmu-söökla ehitati alles 1970.a, 12 korteriga elamu 1972. aastal. Voka linnaku vanimad hooned (kasarmu-klubi ning 12-krt elamu) pärinevad 1970. aastast. Saka linnaku hoonete ehitusaastaks on aga üleandmisakti märgitud kõigil 1968 (mis on väga ebareaalne — ent arvata võib, et esimesed sealsed hooned siiski sel aastal valmisid). 1990. a-te algul olid neis divisjonides juba moodsamad raketikompleksid S-125M1, igaühes neli 4-raketilist laskeseadeldist. Divisjonide linnakud anti Eesti võimudele üle veebruaris–märtsis 1993, vastavalt kokkulepetele vallavalitsustega võisid mõned sõjaväelased jääda linnakuisse elama pisut kauemaks: Sakal 1. maini, Utrial 30. maini ning Vokal 1. juulini 1993.

Militaarobjektid tekitavad uudishimu

Sirle Sommer-Kalda
Põhjarannik nr 158, 17.09.2014.
https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=pohjarannik20140917.2.10.1
vaadatud 25.12.2019

Militaarmatk viis huvilised Voka, Konju, Pühajõe ja Toila lahingupaikadele ning sõjalistele objektidele, ent ühe põnevama − Voka raketibaasi juures polnud põhjust isegi peatust teha. Kunagisest ülimalt salastatud rajatisest pole enam õieti mingit jälge.

Toila valla sõjaajaloo teejuhist saab teada, et Voka raketibaas paiknes paekalda ühel ilusamal lõigul. Siinpool Narva jõge oli 204. kaardiväe seniitraketibrigaadil kolm raketipatareid, lisaks Vokale peideti rakette veel Utrias ja Sakal. Voka seniitraketibaas rajati 1970. aastal Rannavarju talu metsa. See oli üks ligemale poolesajast Eestis asunud õhutõrjerakettide baasist, kus asus raketikompleks S-125.

„Üks naabrimees, kes oli autojuht, rääkis, et kolhoosiautod vedasid sinna kruusa ja kive, aga ligi ei lastud sõita. 200 meetrit eemal anti juhtimine üle sõjaväelasele, kes puistas kruusakoorma maha,“ meenutas militaarmatka üks giididest, Konju küla põliselanik Jüri Eljas. Vaenlase segadusse ajamiseks asusid raketibaasist kilomeetri jagu eemal Konju külas ka rakettide mulaažid. „Aga need olid lühikest aega − üks või kaks aastat. Ju said ise ka aru, et tehnika tuvastab „pettuse“ ära,“ rääkis Eljas.

Tassiti laiali

Viimased Vene väed lahkusid Eestist 1994. aasta augustis, aga raketibaas tühjendati Eljase mäletamist mööda paar aastat varem. „Ma ei olnud esimeste seas, kes baasi vaatama läksid, aga kui mina sinna jõudsin, olid kohalikud tassinud laiali ehitusmaterjali, metalli ja kaableid.“ Laskepesa, radarijaam ja raketiladu olid siis veel silmaga tuvastatavad.

Kodu-uurija, Pühajõe küla põline elanik Olav Vallimäe meenutas, et peale maskeeritud rakettide olid baasis ka mõned uhkemad ehitised, näiteks kasarm ja ohvitseride elumaja. „Kui sõjaväelased lahkusid, olin vallavalitsuses tööl ja üks proua käis minu juures palumas: „Võtke midagi ette, muidu lahutatakse need majad ära!“ Aga riigikaitseosakond ei jõudnud neid valitseda − objekte oli ju tohutult palju − ja nii ta läks.“ Ajal, kui baasis olid veel raketid, kohalikud seal eriti ringi ei nuuskinud, teadis Vallimäe.

„Olen kolm aastat elanud Sillamäel, kus oli tehas number seitse, aga mitte keegi ei tundnud selle vastu huvi, mida seal tehakse. Teati ainult, et Sillamäel võib head kaupa saada. Samamoodi ei tuntud raketibaasi vastu erilist huvi.“

Pruutide koolist kordoniks

Praeguseks on kunagisest hästi varjatud saladusest järel ainult kivirusu. Seevastu keset Toila alevit asunud piirivalvekordon või õigemini selle jäänuk torkab silma tänini. Hooned on küll lammutatud − neid oli seal üksjagu, alates kasarmust ja juurviljahoidlast ning lõpetades radarijaamade ja vaatlustornidega −, kuid betoontara suleb endiselt vaatevälja. Praegu kuulub mitme hektari suurune maatükk ASile Toila Sanatoorium, kes plaanib seal arendada puhke- ja elamumajandust.

Ka esimesel Eesti Vabariigi iseseisvusajal oli asi militaarsusest kaugel − samas kohas avati 1938. aastal silmapaistva arhitektuuriga kodumajanduskool. „Rahva keeles kutsuti seda pruutide kooliks. Hiljem sisustati see sakslaste rindejärgseks haiglaks ja puhkekoduks ning taganedes lasti hoone õhku,“ rääkis Vallimäe. Sakslaste poolel hukkunud sõduritele rajati aga samasse kõrvale surnuaed, mida käib suviti korrastamas Saksa sõjahaudade liit ning igapäevaselt hooldab Oru pargi haldaja RMK. Kaks orkestrit „Surnuaiale maeti Sinimägede ja Narva lahingutes hukkunuid − rohkem kui 2000 meest. Puhkekodus oli muuseas kaks orkestrit − tantsuorkester ja puhkpilliorkester, kes mattis. Samuti kaks vaimulikku, katoliku ja luteri oma. Kui saksa sõdur hukkus, saadeti koju surmateade, kus oli 170. diviisi kindrali ja väeosa komandöri kaastundekiri, kaart, kuidas sõita Tallinnast Toilasse, ja surnuaia plaan,“ näitas Vallimäe vanu dokumente. Üks kaheteistkümnest matuseplokist kuulub Eesti soost sõduritele ja sinna on maetud ka Narva pataljoni komandör, kapten Oskar Ruut. „Ruut kihlus enne surmasaamist ja mõrsja tegi puu sisse ristimärgi, märgistades hauakoha. Igal aastal käis ta siia lilli toomas - keegi ei saanud jälile, kes neid tõi ja miks,“ meenutas koduuurija. Risti puukoores näeb hoolikal vaatlemisel siiani. Nõukogude piirivalvurite valitsemisajal lõhuti kalmistul ristid, pöörati segi hauad ja karjatati seal hobuseid. Surnuaia taastamist alustati 1999. aastal − langenud tuvastati ja nende nimed toodi ära raidkirjadega kivisammastel.

„Ükskord helistas mulle koolidirektor ja ütles: „Ühed sakslased on siin ja otsivad mingisugust laatsaretti,“,“ meenutas Vallimäe. Kohtudes selgus, et sakslased olid kaks seitsmekümnendates eluaastates tohtrit, kes peatusid Toilas kämpingus ja otsisid oma isa hauda. „Isa oli olnud hambaarst. Mulle tuli meelde, et olen käinud sõdurite puhkekodus hambaid parandamas, kaasas oli paar-kolm kanamuna, mis olid „visiiditasuks“. Nad küsisid, kas arst oli musta peaga mees. Ütlesin, et ma seda ei tea, aga valge kittel oli tal küll. Kui nii võtta, siis palju neid hambaarste sõdurite puhkekodus ikka oli. Nii et üsna tõenäoline, et see oli sama mees.“ Aeg-ajalt saab Vallimäe Saksamaalt kirju: kes otsib oma venna, kes mõne teise lähedase hauda. „Hea meelega näitan ja räägin, mida tean. See on hea alibi kodunt lahkumiseks,“ muheles militaarmatka särav teejuht.

Olav Vallimäe pajatas Toila vallaga seotud lugusid nii Põhjasõjast, Vabadussõjast kui 2. maailmasõjast. Kuulajaid oli igas vanuses ja mõni neist kandis maskeeringut.